

LUTHERSK KIRKETIDENDE

TEMA: LOKAL GRUNNORDNING

INNHOOLD

Hvordan blir *din* gudstjeneste? / Guds-
tjenestereform og justert presterolle /
Ungdommens kirkemøte og gudstjeneste-
reformen / Fra bokfronten / Fra bispe-
dømmerådene og Kirkedepartementet

SØNDAGSTEKSTEN

1. juledag – Kjell Asgeir Skartseterhagen
  2. juledag – Dag Øivind Østereng
- Nyttårsaften – Øystein I. Larsen

Det er kirkens grunnleggende demokratiske enhet, menighetsrådet (MR) som har fått myndighet til å utforme og vedta hvordan din gudstjeneste skal være. Derfor blir det å lede en lokal gudstjeneste som prest også å forvalte demokratisk fattede vedtak.

Hvordan blir *din* gudstjeneste?

I en reforminnsputt er det ofte uforutsigbart hva som ender opp med å påkalle størst oppmerksomhet. I høst har det kanskje vært Nordahl Griegs sang «Til ungdommen». Mens

tekstbok og liturgi fikk sine endelige vedtak på Kirkemøtet i april, er fortsatt salmeboka en åpen kanon. Derfor ble også spørsmålet om Nordahl Griegs sangs plass i salmeboka

behandlet på bispemøtet i oktober. Disse linjene skal ikke handle om dens berettigelse i en salmebok, eller om dens inngang må karakteriseres som et simpelt tyveri. Tvert i mot skal disse linjene handle om noe som i sin opprinnelige intensjon nettopp skulle være en gave «til ungdommen», nemlig kirkens nye gudstjenesteliturier. Har ungdommen fått det de har bedt om? Dette skriver Petter Normann Dille om i dette nummeret av LK. Han er leder av Kirkerådets utvalg for ungdomsspørsmål og har fulgt reformens prosesser tett.

Dille påpeker at en av de viktigste endringene handler om hvem som skal utforme den lokale gudstjeneste. Når liturgipermene nå er trykket, starter det arbeidet som vil avgjøre hva slags gudstjeneste du skal få på ditt sted. Det ble sagt at høringsdokumentet fra 2008 ga valgalternativer nok til å utforme omtrent 1,4 millioner forskjellige gudstjenester. Det endelige resultat er strammet inn, men åpner likevel opp for at reformens intensjon om fleksibilitet kan bli ivaretatt. Mens kirkens gudstjenesteliturier tidligere har lagt til grunn stor grad av gjenkjennelighet fra kirke til kirke, kan vi ikke lenger forutsette dette i samme grad. Noen vil savne denne gjenkjenneligheten; det er fleksibilitetens og stedeengjøringens pris. Men det var nettopp denne kreative fleksibiliteten som var UKMs (Ungdommens kirkemøte) viktigste anliggende i sitt vedtak fra 2003. Nå er det jo slik at en reform som regel også er en kartjustering i forhold til et allerede endret landskap. Det har i flere år vært kreativt gudstjenestearbeid på mange fronter i kirken, mer eller mindre forankret i tilsynets velsignelse. Nå blir fleksibiliteten satt i system.

Men hvordan blir *din* gudstjeneste? Dette spørsmålet har dobbelt bunn. Når det rettes til prester, vil selve spørsmålet lett reflektere en forståelse av gudstjenesten som prestens. Noen og enhver av oss har vel kommet i skade for å snakke om «mine gudstjenester» i motsetning til de andre prestenes gudstjenester. Gudstjenestereformen inviterer til en tydeligere understrekning av gudstjenesten som menighetens. Dette er ikke bare et spørsmål om medvirkning og involvering. Det er også et spør-

mål om myndighet. Det er kirkens grunnleggende demokratiske enhet, menighetsrådet (MR), som har fått myndighet til å utforme og vedta hvordan *din* gudstjeneste skal være. Derfor blir det å lede en lokal gudstjeneste som prest også å forvalte demokratisk fattede vedtak. Nå gjelder det ikke bare Kirkemøtets vedtak om liturgier, men også MRs vedtak om den lokale gudstjenestes utforming. Selv om soknepresten, både som fagperson og som medlem av menighetsrådet med stemmerett, forutsettes å være sentral i utformingen av den lokale grunnordning for gudstjenesten, er det mulig å se for seg at en prest må forvalte et vedtak hun har store motforestillinger mot. Dette kan kanskje bli mer aktuelt for kapellaner som ikke

En liturgi i en perm er ikke en gudstjeneste, for en gudstjeneste er alltid en hendelse til en bestemt tid på et bestemt sted.

sitter i MR, og ikke minst for prostiprester og vikarer som i liten grad er involvert i menighetens organer. Jeg velger å tro at dette ikke vil bli et veldig utbredt problem. Jeg velger også å tro at samvirket mellom prest og MR primært blir befruktende for utarbeidelsen av den lokale grunnordning. Likevel innebærer denne nye situasjonen en forskyvning av myndighet i spørsmål som har med gudstjenesten å gjøre. I dette landskapet vil Hallvard Mostøls artikkel lengre bak i bladet gi verdifull inspirasjon og orienteringshjelp.

Spørsmålet om hvordan *din* gudstjeneste blir, har også en annen bunn. Det kan jo like gjerne stilles av den litt tilfeldige kirkegjenger, med eierskap til kirken, men ikke til de besluttende organer. Hva er det han vil møte når han litt uforvarende møter opp med forventning om gjenkjennelse? Hva slags gudstjeneste får han *nå*? Da blir det viktig å understreke at gudstjenesten, uansett utforming, i denne reformen forstås som *et møte* mellom Gud og mennesker. Det avgjørende er da neppe hvilke av de 1,4 millioner (eller 3000) muligheter som velges. Det avgjørende er at den levende, treenige Gud er til stede, og at gudstjenestedeltakerne også får hjelp til å være til stede med hele seg. Det kan en reform verken garantere for eller på avgjørende måte forhindre.

Det er nå når liturgiene er vedtatt av Kirkemøtet, at arbeidet virkelig starter lokalt. Og som

kjent er det lokalt at de viktigste slag kjempes, og at mennesker berøres av evangeliet. En gudstjeneste er aldri en tenkt størrelse. En liturgi i en perm er ikke en gudstjeneste, for en

gudstjeneste er alltid en *hendelse* til en bestemt tid på et bestemt sted. Ditt sted.

SJUR ISAKSEN
Sjur.isaksen@mf.no

Gudstjenestereform og justert presterolle

AV HALLVARD OLAVSON MOSDØL

*Hallvard Olavson Mosdøl:
EVU-leder/universitetslektor i praktisk teologi ved MF. Leder for prosjektgruppen som har ansvar for utarbeiding av kurslederkurs ifm. gudstjenestereformen (Gruppen er sammensatt av rep. fra Norges musikkhøgskole, TF/PTS, Misjonshøgskolen, Kirkerådet, Presteforeningen, Musikernes fellesorganisasjon og Kirkens arbeidsgiverorganisasjon).*

Den norske kirke er inne i en periode preget av betydelig reformiver. Og det er ikke bare kjøkkenet som skal pusses opp. Vi snakker kanskje ikke om *totalrehabilitering* av huset, men det er atskillig på gang: Parallelt med liturgireformen kommer ny bibeloversettelse, nye tekstrekker, ny salmebok – og nyvalgte menighetsråd skal det kommende året ta stilling til en rekke tekstlige og musikalske varianter knyttet til lokal gudstjenestefeiring.

Fra før av skal alle landets menigheter forholde seg til Plan for diakoni (2008), Plan for kirkemusikk (2008), Kunsten å være kirke (2005) – og det finnes fortsatt menigheter som har et betydelig stykke arbeid før de er på plass med plan for trosopplæring. Som kirke skal man dessuten ha et våkent øye for skaperverk og bærekraft. Den norske kirke er inne i et tiår med fokus for endring i kirke og samfunn, den såkalte “bærekraftreformen” (*sic!*), og vi er midt oppe i omfattende runder med demokritikkreform og ny kirkeordning.

Krevende med oppussing

Før undertegnede som har brukt de siste årene til oppussing på hjemmebane, slår det meg at Den norske kirke minner om en huseier som med stor entusiasme begynner på mange prosjekt samtidig (“La oss like gjerne ta badet og kjelleren og loftet når vi først er i gang.”) uten å ha tatt seg nok tid til å gjennomtenke hva prosjektene faktisk vil kreve. Når store reformer går parallelt, noen i planleggingsfase, andre i gjennomføringsfase samtidig med at alminnelig drift skal sikres, kan de som skal forholde seg til tyngden av alle prosessene, kjenne på en viss avmakt. Gradvis kan sentral oppussingsiver resultere i manglende forpliktelse for prosjektet lokalt. For hvor er bygglederen som tar overordnet ansvar for å avstemme mål og ressurser?

Min erfaring er at oppussing er både spennende og slitsomt. Det blir (nesten) alltid dyrere enn planlagt, og når man i lengre perioder bor i huset *samtidig* som man vasser i malingsspann, altså når man skal drifte ordinært hushold samtidig som man skal ha overskudd til nye prosjekt, setter man seg selv i en krevende situasjon. Er ambisjonsnivået høyt, ansvarsforholdene uklare og tidsplanen urealistisk – dette vanhellige triangelet slår ofte inn i tilværelsen – vokser gjerne følelsen av kaos. Om man har råd til å leie inn ekstra håndverkere, kan saken stille seg annerledes. Dersom det derimot finnes lite friske penger i

systemet, og løsningen synes å være å bruke de samme ressursene stadig *lurere*, kan det ende med at det er folk i huset som føler seg lurt. Særlig dersom de ikke var overbevist om at det var behov for nytt kjøkken i utgangspunktet.

Er glasset halvtomt eller halvfullt?

I min jobb som etter- og videreutdanningsleder ved Det teologiske Menighetsfakultet treffer jeg mange prester. Inntrykket er at de fleste er positive til planene og reformene i Den norske kirke, når man ser dem hver for seg. Det er summen av det hele som synes å ta piffen av enkelte. Jeg klandrer dem ikke. Den som ikke av naturen er manisk positiv eller har bestemt seg for at glasset per definisjon alltid er halvfullt, risikerer å føle at Kirkemøtet, Kirkerådet og annet fanteri ("som verken har magemål eller nærhet til kirken på grasrota") gjør tilværelsen stadig mer uholdbar for prester i førstelinjetjeneste.

Det er viktig at det gis rom for denne type frustrasjoner. Man skal ikke kimse av folk som er lei oppussing (etter år med sparkelstøv i håret). Spørsmålet er like fullt hvordan vi som kolleger kan hjelpe hverandre til å forholde oss konstruktive til prosjekt som allerede er i gang, og som vanskelig lar seg reversere? Altså, hvordan overleve sentralkirkelig oppussingsiver? Og ikke bare "overleve"! Er det mulig å komme dit at man klarer å se det nye som interessante muligheter, som ressursmaterieell som faktisk kan tjene lokalmenigheten?

Sett navn på "kaos"

I arbeidet med oppussing på hjemmebane – vi skulle rehabilitere et hus som hadde stått urørt fra 50-tallet – vokste etter hvert følgende strategi fram: Det gjaldt å sette navn på jobbene ("kaoskreftene"), stykke dem opp og tenke gjennom hvilken rekkefølge de måtte tas i. Rørleggeren *må* for eksempel gjøre seg ferdig før man begynner med flisene. På denne måten ble situasjonen mer håndterlig. Vi begynte gradvis å skjelve mellom de prosjektene som måtte gjennomføres, de som kunne gjennomføres, og de som kunne utsettes. Denne vurderingen blir gjort ut fra de samlede ressursene vi satt på av tid, krefter og kroner og øre.

En viktig del av arbeidet bestod i å få begrep om *omfanget* av jobben. Etter beste evne for-

søkte vi å beskrive oppgavene og dimensjonere påkrevd innsats. Arbeidet var vanskelig, ikke minst siden vi skulle estimere omfanget av oppgaver vi aldri hadde vært borti. Selv om vi til dels bommet, bidro runden likevel til større oversikt og en mer kontrollert prosess (da selve oppussingen startet). Et konkret resultat av "sett navn på kaos"-prosessen var for øvrig at arbeidet med kjelleren ble utsatt. Det viste seg at denne jobben, som i mitt hode var én stor oppgave ("Vi må ta kjelleren."), kunne stykkes opp i 43 små og store jobber som involverte tre forskjellige håndverkere pluss betydelig egeninnsats. Denne innsikten dempet oppussingsiveren siden vi allerede holdt på andre steder i huset.

Om gudstjenestereform – og prestens rolle

Ett av de større oppussingsprosjektene Den norske kirke står overfor, er arbeidet med implementering av gudstjenestereformen. Startskuddet går 1. søndag i adventstiden 2011, og i løpet av det kommende året skal alle landets menigheter utarbeide Lokal grunnordning.

Med denne reformen gis betydelig delegering av ansvarsmyndighet for liturgien fra sentralt til lokalt nivå. Arbeidet skal finne sted innenfor de liturgiske rammer som Kirkemøtet har vedtatt. Det er i andre sammenhenger gjort rede for disse. Her kan vi nøye oss med å fastslå at menighetsrådet innenfor en gitt struktur (ordo) kan velge mellom en rekke alternativ. Summarisk kan vi si at reformen oppmuntrer til større fleksibilitet, mer rom for det stedegne samt mer involvering i gudstjenesten.

Reformen synes å ha et dobbelt sikte: Den bringer inn nytt liturgisk materiale, blant annet en rekke tekstlige og musikalske varianter, samtidig som den oppfordrer til en endret kultur rundt forberedelse av og gjennomføring av gudstjenesten. Dette representerer en ny grunnholdning i Den norske kirke. Presten, som tidligere langt på vei har "eid" gudstjenesten, skal inn i en ny rolle som *rådgiver* i arbeidet med Lokal grunnordning. Hvordan skal denne rollen forstås? Hvordan kan vi som prester bidra til den forestående prosessen i MR på en konstruktiv måte?

Om å gjøre seg kjent med materialet

Første bud for å bidra til en god prosess er at presten gjør seg kjent med gudstjenestereformens *overordnede mål og verdier*. Hvorfor har reformen fått overskriften “Sammen for Guds ansikt”? Dette bør presten være i stand til å fortelle menighetsrådet. Det er viktig at presten blir fortrolig med den relasjonelle forståelsen som ligger til grunn for reformen. I materialet som Kirkerådet sender ut, er det mye godt stoff om dette.

Den som har overskudd til øvrig litteratur, kan f. eks lese Halvårsskrift for Praktisk Teologi 1/2006, et temanummer om gudstjenestereformen. Her har blant annet Jan Schumacher en nydelig leder (Liturgi i forvandlingens tegn, HPT 1/2006, s 1–3). Gordon Lathrops artikkel “Strong Center, Open Door” er videre å anbefale. Poenget er ikke at den enkelte prest trenger å lese alt dette. For noen oppleves det som stress bare å bli minnet om muligheten; for andre er det interessant med lesetips. Materialet fra Kirkerådet *må* imidlertid leses. Til dette bør den enkelte prest sette av tid – gjerne flere dager i flere runder, for permen (!) som kommer på Eide Forlag, er omfattende. Det vil også være nyttig å planlegge kollokvier med kolleger i staben, eller kanskje i prostiet?

Kjerneverdiene som peilepinner

Mitt inntrykk er at store deler av prestestanden er blitt rimelig fortrolige med ordo-tenkningen og kjerneverdiene i reformen, i alle fall på et overordnet plan. Utfordringen framover blir å introdusere stoffet for menighetsrådene på en måte som gjør at *de* får et forhold til begrepene, og kan bruke disse som peilepinner i arbeidet med Lokal grunnordning.

Når man introduserer kjerneverdiene, tror jeg presten gjør klokt i å gjøre oppmerksom på at enkelte forhold bør veies opp mot hverandre: “Fleksibilitet” står for eksempel i spenning til gjenkjennelighet. “Stedegengjøring” må veies opp mot det universelle (vår felleskirkelige liturgiske arv). Hva “involvering” angår, tror jeg presten gjør klokt i å gi eksempler på *hvordan* man kan forstå dette. Kirkerådets materiell gir innføring i ulike måter å tenke involvering på. En bok som tematiserer dette ytterligere, er

Mod att vara kyrka av Fredrik Modèus (Verbum 2011).

Det viktigste materialet er likefullt selve *liturgien*. Denne er det avgjørende at den enkelte prest gjør seg fortrolig med – helst i forkant av prosessen i menighetsrådet. Man må lese og bla i materialet, kjenne på “flyten” og bli oppmerksom på de valgmulighetene som foreligger. Noen vil kanskje bli overrasket over at valgene ikke er så omfattende som de trodde? Det kan være en viktig oppdagelse i seg selv; det er fortsatt mange valg som skal tas. En rekke av disse vil kunne prege gudstjenesteepplevelsen i stor grad. Skal man for eksempel ha prosesjon og fredshilsen? Vil menighetsrådet ha Fadervår i ny eller gammel versjon? Og hvilken musikalsk profil skal menigheten legge opp til? I Kirkerådets materiell finnes det en samlet oversikt over de valg som MR skal ta stilling til. Personlig tror jeg det er lurt at den enkelte prest – gjerne i samarbeid med sin kollega organisten, identifiserer de valg vedkommende opplever som særlig viktige, slik at man sikrer at MR tar seg tid til å gjennomtenke disse. Det er videre nyttig å kartlegge hvilke nivå de ulike valgene går på (noen omhandler struktur, andre går på enkeltledd etc).

Ny samarbeidskultur

I Lokal grunnordning skal det gjøres vedtak om høymessen og andre typer hovedgudstjenester (med “hovedgudstjeneste” menes gudstjenester som menigheten regelmessig feirer og som kan gjenkjennes med en bestemt profil eller særpreg). Når man legger sammen alle små og store valg, er det et betydelig antall liturgiske formspørsmål MR skal ta stilling til. Samtidig er det et spørsmål om ikke *involverings- og relasjonsaspektet* som reformen inviterer til er minst like utfordrende?

Et sentralt mål for den enkelte prest vil være å gjøre seg fortrolig med den *tværfaglige og involverende* arbeidsformen som reformen legger opp til (dette er andre bud). Med tverrfaglig siktes det til samarbeid med andre kirkelige ansatte. Det gjelder i særlig grad kirke-musiker, men det er viktig at hele staben opplever at gudstjenesten er det sted der man er “sammen for Guds ansikt”. Reformen er en anledning til å gjennomtenke de mønster man har i staben, og drøfte om man ønsker å gjøre

noe annerledes. Arbeidet med menighetens gudstjenestepan blir svært sentralt.

Reformen utfordrer også med tanke på involvering av frivillige. Hvor ofte og på hvilken måte er folk utenom staben synlig involvert i gudstjenesten? Det vil være nyttig om stab og MR tenker gjennom hvilke strukturer man har for dette. Og handler lokal "involvering" primært om praktiske oppgaver – i tilfelle hvilke? Hvem representerer de som deltar i mer synlige oppgavene, kirkeverter, tekstlesere, forbønnsledere etc. – og hvilken plass har *barna*? Det kan i forlengelsen av dette være nyttig å drøfte hvorvidt man vil arbeide for å opprette gudstjenestegrupper i menigheten, slik at man forebygger tendensen til at noen "få gjør alt". Er det mulig å lage bærekraftige strukturer slik at "mange gjør litt"? For en nærmere drøfting av dette, se Fredrik Modèus (2007).

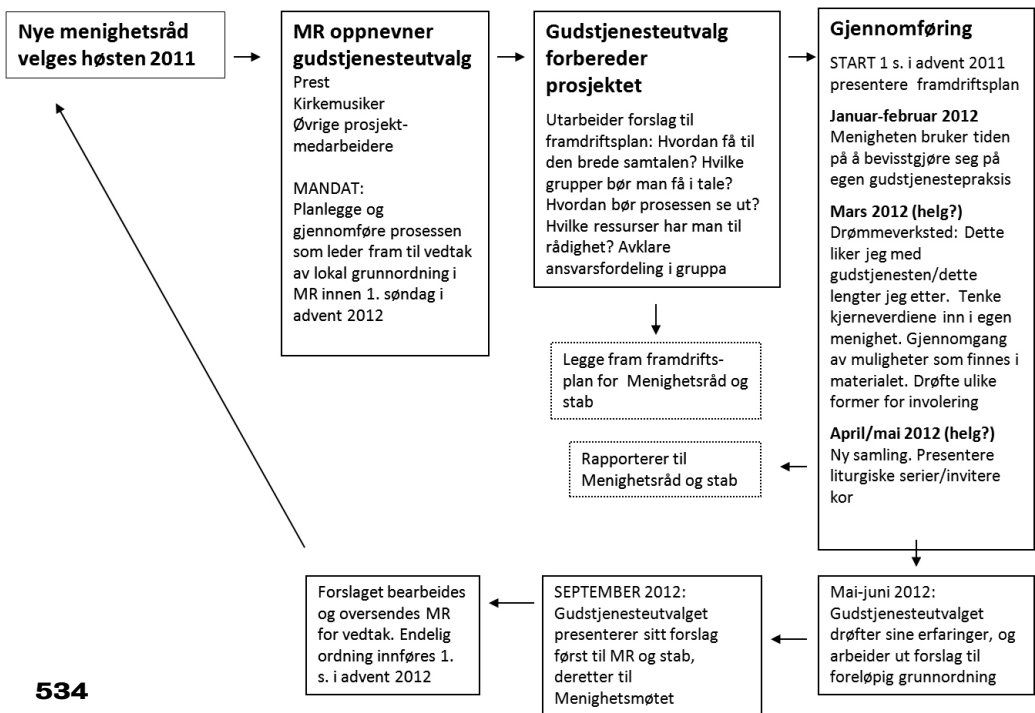
Design av prosess for utarbeiding av Lokal grunnordning

Fra sentralt hold heter det at prest og kirke- musiker nå får et felles ansvar som rådgivere"

for menighetsrådet. Hvordan skal presten forstå denne rollen? Jeg vil i det følgende gjøre meg til talsmann for at rådgiverrollen bør forstås slik at presten får et særlig ansvar for at det utarbeides en *framdriftsplan for prosessen med utarbeiding av Lokal grunnordning*. Senere vil presten komme til å bli involvert i gjennomføring og implementering av planene, men i første omgang er det viktig at presten bidrar til at det designes en god prosess.

Som i andre planleggingsfaser handler det mye om å identifisere arbeidsoppgavene, dele dem opp og tenke gjennom rekkefølge og ansvarsforhold (Jfr. fortellingen om oppussing). På denne måten kan situasjonen bli mer håndterlig. I utvikling av design for prosessen kan man med fordel skjelle mellom planleggingsfase, prosjektfase og vedtaksfase. Designen bør ha et realistisk forhold yre rammer, slik som tidsfaktoren og de ressursene menigheten sitter på. En mulig design for arbeid med lokal grunnordning kan være som følger (Se nedenstående illustrasjon med "kulepunktcommentarer"):

MULIG DESIGN FOR ARBEID MED LOKAL GRUNNORDNING

- Nye menighetsråd er på plass høsten 2011. Det er viktig at medlemmene får tid til å bli kjent med hverandre, de ansatte og menighetens samlede virksomhet. Av de oppgavene MR får i fanget, er Lokal grunnordning. Siden dette er ett av de mange feltene MR skal følge opp, kan det være lurt at det så tidlig som mulig nedsettes et gudstjenesteutvalg.
- Gudstjenesteutvalget skal bestå av prest og kirkemusiker – pluss øvrige prosjektmedarbeidere. Personlig tror jeg det er lurt at disse ikke er for mange, og at de presenterer en viss bredde i menigheten. Samtidig er det en forutsetning at de har et bevisst forhold til gudstjenesten. Mandatet til utvalget skal være å planlegge og gjennomføre prosessen som leder fram til vedtak av Lokal grunnordning i Menighetsrådet innen 1. søndag i adventstiden 2012.
- Gudstjenesteutvalget forbereder prosjektet. Det er viktig å få oversikt over arbeidsoppgavene (“sette navn på jobbene”) og tenke framdriftsplan. Hvor mange planleggingsmøter skal man ha internt i utvalget? Og hvordan designe en god lokal prosess for utarbeidelsen av grunnordning? Hvordan skal man invitere til “den brede samtalen” om gudstjenesten? Hvilke grupper er det viktig å få i tale, og hvordan skal man bearbeide innspillene som kommer? Det er viktig å få en forståelse for hvilke ressurser menigheten har å spille på, samt fordele ansvar internt i gruppa (leder, sekretær etc).
- Når gudstjenesteutvalget har laget forslag til prosjektplan (“slik tenker vi for oss at oppussingsfasen skal se ut”) er det viktig at denne forankres i menighetsråd og blant de ansatte, slik at disse er fortrolige med planene. Sjansen er stor for at disse har korrigerende innspill til planene (kanskje er de for ambisiøse, ansvarsforholdene uklare eller tidsrammen for optimistisk?) I tillegg bidrar denne forankringen til at menighetsråd og stabens aksjer i arbeidet øker. I beste fall skaper den entusiasme, kreativitet og positiv forventning.
- Når skal så reformprosessen offisielt starte? Det synes naturlig å legge dette til 1. søndag i adventstiden 2011. Menighetsrådsleder kan presentere reformen ganske kort, si noe om de utfordringene menigheten står overfor og orienterer om den prosessen MR (på anbefaling av gudstjenesteutvalget) har valgt å følge. Dette er kanskje tidspunktet for å utfordre alle i menigheten til å gå ekstra ofte på gudstjeneste de neste par månedene – slik at man gjør seg kjent med den gudstjenestepraksisen menigheten har (før man skal i gang med å mene så mye). Den enkelte utfordres til å tenke gjennom hva det er ved gudstjenesten man setter særlig pris på, og hva det er man savner/lengter etter? Hvis man samtidig får vite at en lørdag i mars 2012 inviterer menighetsrådet til åpent gudstjenesteverksted – på dette skal man snakke om de muligheter reformen gir – kan man bidra til at verkstedet får en bredere oppslutning. Til denne dagen bør man også sikre at aktuelle lag og foreninger er invitert. Tidlig og god informasjon er avgjørende.
- Hvordan skal “den brede samtalen” se ut? I noen menigheter er det kanskje ett gudstjenesteverksted man har overskudd til. I andre vil man tenke at denne bør følges opp av nok en samling en hvor man har fokus på ny gudstjenestemusikk. Dette er et omfattende og spennende materiale! Hvordan skal menigheten ta i mot dette på en forsvarlig måte? Her blir det kirkemusikerens ansvar å tenke gjennom hvordan og hvor mye av materialet som skal presenteres. For menigheter som synes det blir mye å forholde seg til på én gang, kan det være nyttig å vite at det er adgang til å bruke dagens musikk.
- Hvor mye tid skal man sette av til denne åpne runden? Og hvordan skal man bearbeide innspillene i den videre prosessen? Om MR skal være i stand til å vedta Lokal grunnordning innen 1. søndag i adventstiden 2012, bør “den brede samtalen” primært lokaliseres til våren 2012, slik at utvalget får tid til å drøfte sine erfaringer og utarbeide et forslag til foreløpig grunnordning. Utvalget må internt bli enige om mye tid man trenger til denne runden.

Det er naturlig at utvalget rapporterer til menighetsråd og stab underveis, slik at forslaget – når det kommer, ikke lander som en overraskelse.

- En gang etter sommerferien 2012 er det naturlig at utvalget presenterer et foreløpig resultat av prosessen for MR og alle i staben. Forslaget skal deretter forelegges Menighetsmøtet. Allerede i designen av prosessen bør man legge inn denne typen milepæler i framdriftsplanen.
- Etter rundene i MR og Menighetsmøtet er det naturlig at gudstjenesteutvalget bearbejder og oversender forslag til Lokal grunnordning til MR for endelig vedtak.
- En gang i oktober/november vedtar Menighetsrådet forslaget, og sender dette over til biskopen for godkjenning.
- I. søndag i adventstiden 2012 feires gudstjenesten med utgangspunkt i Lokal grunnordning.

Pedantisk?

Når jeg leser gjennom punktene overfor må jeg dra på smilebåndet. Må prosessen være akkurat sånn? Svaret er selvfølgelig nei. Menighetene i Den norske kirke er forskjellige, og dette vil naturlig nok prege de lokale prosessene. Poenget mitt er å understreke at jeg tror det er viktig at presten i sin rådgiverrolle bidrar til å designe en realistisk framdriftsplan, og at vedkommende ikke abdiserer som fagperson i arbeidet med Lokal grunnordning.

Til slutt, alle som har holdt på med oppussing, vet at en ting er selve arbeidet, noe annet er det å bli *enige* om målet med oppussingen. Hvilke drømmer hadde vi egentlig for kjøkkenet? Og hvem bestemmer når vi ikke klarer å bli enige? Denne tematikken representerer et siste felt norske prester må forholde seg til. De må bli fortrolige med grunnleggende prinsipper for fordeling av avgjørelsesmyndighet, inkludert eget beslutningsansvar, samt grunnprinsippene for saksbehandling overfor menighetsrådene som offentlige forvaltningsorganer. Kirkerådet har ryddige retningslinjer for dette. Om man setter seg inn i dette på et tidlig tidspunkt vil det kunne lette den lokale prosessen.

Litteratur:

- Hansen, Geir: "Gudstjenestearbeid og menighetsutvikling", i Halvårsskrift for praktisk teologi (1) 2003 s 22–31.
Gudstjeneste for Den norske kirke, hovedperm, Eide Forlag 2011.
- Lathrop, Gordon: "Strong Center, Open Door. A Vision of Continuing Liturgical Renewal", i Worship 75 (1) 2001, s 35–45.
- Modéus, Fredrik: "Mod att vara kyrka", Verbum Forlag 2007.
- Schumacher, Jan: "Liturgi i forvandlingens tegn", Halvårsskrift for praktisk teologi (1) 2006 s 1–3.
- Sammen for Guds ansikt – hjelp til planlegging av lokal grunnordning, Eide Forlag 2011.
- Westerhagen, Harald: Prosjektarbeid i praksis, Teknologisk institutt 1994.

Ungdommens kirkemøte og gudstjenestereformen

AV PETTER NORMANN DILLE, LEDER AV KIRKERÅDETS UTVALG FOR UNGDOMSSPØRSMÅL, TEOLOGISTUDENT VED MF.

Gjennom mitt engasjement i Kirkerådets utvalg for ungdomsspørsmål (Ufung) gjennom de siste åra har jeg i mange sammenhenger fått både æren og skylda for gudstjenestereformen. Arbeidet med fornyelse av gudstjenesten i Ungdommens kirkemøte (UKM) startet i 2001, men det er vedtakene fra 2003 som virkelig fikk fart på det som senere ble kjent som gudstjenestereformen. Det var på den tiden mange fortellinger om at holdningene til ung deltakelse og gudstjenestebokens muligheter (eller begrensninger) var svært ulike rundt omkring i landet. Enkelte fikk være med å forme gudstjenesten og var vant med en stab som forholdt seg ganske så pragmatisk til gudstjenesteboken og foreliggende instruksjer. I andre menigheter møtte flere et budskap som likner mer på «computer says no» – altså at det er ikke er mulig å ha med unge i utarbeidelsen av gudstjenestene, eller at i den grad det kan skje, kun i begrenset grad. Derfor var en viktig del av uttalelsen UKM 2003 gjorde:

«Dagens gudstjenesteordning opplever vi som for enhetlig. Enhetsprinsippet og regelstyringen kan hemme lokal tilpasning, kreativitet og medvirkning. Praksis i mange menigheter er at man er mer fleksible enn hva Gudstjenestebøkene egentlig åpner for. Denne praksisen ønsker vi å åpne for.»

(UKM 05/03).

Mest sannsynlig noe uvitende om hva som skulle komme til å bli resultatet, kom UKM

med en oppfordring Kirkerådet tok på alvor, og 2004 ble det satt i gang et arbeid med fornying av gudstjenesten. Slik kan man si at ballen var kastet over til Kirkerådet, og at nå roret Ikke lenger var i UKMs hender. Og hva er det som har kommet ut på andre siden av Den norske kirkes største gruppearbeid i moderne tid? Er intensjonen og ønsket UKM 2003 hadde, videreført og ivaretatt?

Selv var jeg ikke på UKM 2003, men har fulgt gudstjenestereformen siden 2004 gjennom forskjellige kirkelige fora frem til de siste vedtakene ble gjort på Kirkemøtet i 2011. I hele denne prosessen har UKM fulgt jobbingen og fremhevet fleksibilitet og involvering som hovedmomenter, bl.a. i høringen fra 2008:

«UKM 08 vil understreke at det er naudsynt at kyrkjelydane tek i bruk fleksibiliteten som den nye ordninga opnar for.» (UKM 07/08)

«Involvering er ei av dei viktigaste omgrepa i gudstjenestereforma. UKM 08 sett særleg stor pris på dette. Vi trur at involvering er ein avgjerande faktor for å kjenne at den einskilte høyrar til og opplever gudstjenesta som relevant.» (UKM 07/08)

Endringene rundt tenkningen om hvem som skal utforme gudstjenesten, er en av de viktigste endringene som er gjort. At myndigheten til å vedta den lokale gudstjenesteordningen er flyttet fra Kongen til menighetsrådet, eller Jørgen Hattemaker, om du vil, er et svært viktig

aspekt. Derfor går jeg litt i stå når menn og kvinner i sentrale posisjoner i kirkens rådsorganer snakker om en liturgireform. Dette er ikke en reform for å få nye liturgiske tekster og liturgisk musikk. Dette er en reform som tar for seg hele gudstjenesten og er med på å skrive historie når det kommer til hva vi tenker om gudstjenestene i Den norske kirke. Derfor er det misvisende og feil, mener jeg, å snakke om en liturgireform, slik enkelte har gjort. Tidligere har myndigheten vært hos Kongen, men nå flyttes den til kirkens grunnenhet, soknet. Dette muliggjør et lokalt engasjement som ikke har vært mulig på samme måte tidligere. Dessuten er det ikke lenger mulig å si at man ikke kan få være med å utvikle gudstjenesten lokalt.

Men altså, en gudstjenestereform var det, og det startet nettopp på UKM 2003, men hvordan mente UKM at en ny gudstjeneste kunne se ut? En av uttalelsene fra 2003 lyder som følger:

«Vi vil bevege oss fra en regelstyrt ordning til en mål- og kompetansestyrt ordning. Det vil si at man lar gudstjenesten styres av de mål man setter seg, og den kompetanse man har. Målene må styres av et sett kjernerverdier, det vil si de verdier som bør prege gudstjenestelivet.» (UKM 05/03)

Jeg vil også påpeke, at UKMs ønske ikke var at alle gudstjenester skulle være fullt anarki uten styring eller pålegg som ville gjøre det mulig å kjenne igjen fra én gudstjeneste i Den norske kirke til en annen:

«Vi (UKM) foreslår at man kan ta utgangspunkt i en grunnstruktur som skal være den samme i alle gudstjenester. I tillegg bør man tilstrebe et sett av kjernerverdier. Videre kan uttrykksformer for de ulike ledd tilpasses lokale behov og ressurser osv.» (UKM 05/03)

UKM ba altså ikke om en ny liturgi for høy-messen som sådan, snarere tvert i mot ba UKM 2003 om løsere forhold til de foreliggende reglene for å muliggjøre ungt engasjement. Det har nok ikke skjedd slik UKM så for seg. Fleksibiliteten som etterspørres, handler ikke om mange valgalternativer. Det handler ikke om mange ferdigskrevne forbønner eller en tjukk salmebok. Unge vil skape gudstjeneste; vi ønsker å skrive egne bønner og synge det de opplever passer. UKM ønsket – med friheten

som en mål- og kompetansestyrt gudstjenesteordning innebærer – å støtte menighetene, vise en tiltro til at de kan løse de oppgavene rundt forberedelsene til en gudstjeneste uten spesifikke regler gitt av Konge, Storting eller Kirke-møte.

UKM ba om en mindre regelstyrt gudstjeneste. Hvis man leser de alminnelige bestemmelsene vedtatt av Kirkemøtet i 2011, som defineres som «det overordnede regelverket for Den norske kirkes hovedgudstjeneste», kan man bli svett. Her defineres det hvor dåpslys kan plasseres, hvorvidt de er i stake eller står på gulvet, alt avhengig av lengden på alteret. Dette minner lite om en mål- og kompetansestyrt ordning; dette er regelstyring.

Friheten som er gitt til menighetsrådene, er også regelstyrt. Den ligger der det åpnes for lokale tilpasninger, og det presiseres ved at det står i de alminnelige bestemmelsene at noe *kan* skje, eller *bør* skje. I dette ligger det nemlig ingen binding fra kirkemøtet om at det *må* eller *skal* skje. Det kan for eksempel være knyttet til utformingen av bønner, eller plasseringen av dåpslys og fra hvor preken skal holdes. Men også her ser man at regelstyringen er svært fremtredende, i alle fall veiledende. Dessuten er det i høy grad på et detaljnivå fremfor overordnet nivå.

Min utfordring i denne fasen går ut til unge i lokalmenigheten om at de må engasjere seg på lokalplan, ved å sitte i gudstjenesteutvalg og jobbe med gudstjenestene der de bor! Men også til alle kirkelige ansatte og frivillige medarbeidere som har med gudstjenesten å gjøre. Involver menigheten, gamle som unge, i arbeidet med ny gudstjenesteordning! Dette er en feiring av Gud som vi alle skal være med på!

Avslutningsvis kan jeg dermed konkludere med at gudstjenestereformen muliggjør mye av UKMs intensjon og engasjement om at alle som vil, kan få være med å utforme gudstjenesten. Men foreløpig er vi bare halvveis. Man kan si at gudstjenestereformen åpner for ungt engasjement, men den sikrer det ikke i seg selv; det er nå frem mot første søndag i adventstiden 2012 vi får se hvordan dette går. Lykke til!

FRA BOKFRONTEN

Andreas Aarflot:

Bisperåd og kirkestyre – Bispemøtets rolle i den norske kirkestrukturen 1917–1977

Bergen, Eide forlag 2011

Den lutherske reformasjon avskaffet det katolske bispeembetet. Men samtidig var det klart at visse episkopale tjenester som til eksempel tilsyn med prester og menigheter av sentralkirkelig myndighet, forvaltning av kall og ordinasjon etc. kunne ikke de reformatoriske øvrighetskirker være foruten. Slikt ble overlatt til superintendenten, en overordnet geistlig tjenestemann utnevnt av konfesjonskongen. Slik ble det også i Danmark-Norge. Senere fikk superintendenten tittelen biskop. Biskopen var kongens fremste embetsmann på religionens felt, betrodd oppgaven å sikre at kongen oppfylte sin konfesjonelle forpliktelse i og for riket. Dette er også utgangspunktet for Andreas Aarflots bok, *Bisperåd og kirkestyre. Bispemøtets rolle i den norske kirkestrukturen 1917–1977*, Bergen, Eide forlag 2011.

Et slikt arbeid har vært savnet. Bispemøtet satte sitt sterke preg på norsk kirkeliv i det 20. århundre. Særlig under okkupasjonen, men også fra 1960-tallet av. I dag er vel bare en skygge igjen av denne institusjonen. De har sin naturlige forklaring. Superintendenten er kongens mann, dvs. den lutherske øvrighets, konfesjonsstatens, den demokratiske statens og til sist den postsekulære statens forvalter

av statlig religionspolitikk. I dag må den del som omfatter det statskirkelige feltet, tilpasses idealet om det flerreligiøse samfunn. I et liberalt demokrati, egalitært og pluralistisk er statskonfesjonen uten betydning i den overordnede styringsideologien. Flerkulturalitet er dens ideal. Den lutherske statskirkelige biskop er langt på vei blitt et fremmedlegeme. I en stadig mer gjennomdemokratisert statskirke blir biskopen et irrasjonelt vedheng.

Aarflot har to ærender: å utvikle Bispemøtets historie (frem mot 1977) og med utgangspunkt i den å gå dypere inn på de institusjonelle, organisatoriske og visse kirkepolitiske aspekter ved Bispemøtets funksjon. Dette gir god innsikt. Her er nytt stoff fra bispemøtets historie som det første møtet i 1877 og institusjonaliseringen 30 år senere, da biskop Berggrav bygde opp møtet til en sentral aktør i Den norske kirke. En viktig forutsetning for dets rolle under okkupasjonen. Fra etterkrigstiden løfter Aarflot frem nytt og interessant stoff. Selvsagt er det visse saker som her peker seg ut med en særlig tyngde: Bispemøtets økumeniske engasjement, dets forhold til kirkereform, arbeidet med liturgispørsmål og kvinnelig tjeneste i kirken. For undertegnede er det imid-

lertid ett felt som påkaller særlig interesse. Til nå ikke er det ikke historisk behandlet, og på en nærmest eksemplarisk måte viser det Bispemøtets høyst kompliserte situasjon som et geistlig topporgan i en mer og mer moderne statskirke. Feltet er Bispemøtets oppfølging av landssvikoppjøret blant prestene. En liten gruppe prester hadde sviktet under kirkekampen og var blitt dømt for landssvik som også innbefattet tap av presterettigheter. Skulle de kunne komme tilbake til tjenesten etter å ha vært straffedømt? Hvordan skulle det skje? Her lå kirkelige, kirkerettslige, strafferettslige og politiske utfordringer på rad – i tillegg den folkelige psyke og nasjonale mentalitet. Var det nødvendig med reordinasjon? Alt i 1946 hadde Bispemøtet slått fast at gjeninntreden måtte skje ved ny prøving og ny ordinasjon. Saken kom opp i 1949 og var stadig på dagordenen i årene som fulgte, sist i 1955. Bispemøtet var splittet i synet på ordinasjonen. Det statlige kirkestyret var selv sagt ikke interessert i at ordinasjon ble for eksplisitt knyttet til embetsstjeneste i statskirken, og det fikk sin vilje igjennom. Man kom fram til en slags gjeninnsettelsesakt, men som tydeligvis ble forskjellig praktisert, for individuell behandling var nødvendig. Men ganske få vendte tilbake, slik at saken raskt mistet sin praktisk-politiske tyngde. Selv intervjuet jeg for mange år siden enkelte tilbakevendte prester. En av dem var av biskop Berggrav blitt pålagt å gi sin tilslutning til Kirkens Grunn. Det var nok et berggravsk særtiltak som ikke fikk noen offentlig eksponering. Denne saken har prinsipielle dimensjoner. Den viser til fulle at en kirke som ikke har noen positiv lære om bispeembetet og heller ikke har noen klar ordinasjonsteologi, vil være forsvarsløs i konfrontasjon med den moderne stat, og særlig når staten i tillegg er kirkestyre.

Aarflot har et kapittel som heter *Bispemøtets uttalepraksis*, der er et av underpunktene er: Situasjonsbestemte henvendelser. Dette blir en sekk der Aarflot bl.a. putter inn Bispemøtets uttalelser med etisk folkepedagogisk sikte. Det går om individetiske og sosialeitiske spørsmål. Biskopene vender seg mot samfunnet med kritikk, korrektiv og veiledning, særlig på felt der avkristningen gjør seg sterkest gjeldende. Bispemøtet prøver på sin måte å bremse avkristningsprosessen og gi frimodighet til de

troende. For en moderne norsk statskirke med en stadig klarere liberalteologisk profil med sterkt utviklet evne til å være politisk korrekt er nok denne tradisjonen noe man gjerne vil glemme. Ikke desto mindre sto Bispemøtet med dette engasjementet midt i tiden og i visse henseender i kamp med sterke avkristnende krefter. Bispemøtet reflekterer her en avgjørende forutsetning for en konfesjonsbestemt stats- og folkekirke. Konfesjonskongen bør følge opp de klassiske ideal for en "rettferdig konge", dvs. bidra til at folket holder fast ved kristen tro og moral, og ikke motarbeide kirken når den søker å ivareta sitt kateketiske og diakonale ansvar. I et postsekulært liberalt demokrati er dette prosjektet for lengst anti-kvært. Fra statens side ble det gjort klart alt i 1969, da man slo fast grunnskolen kristendomsundervisning så visst ikke var å betrakte som kirkens dåpsundervisning. Her berøres en svakhet ved Aarflots bok. Hva har det betydning for Bispemøtet at det norske samfunn (og stat) gjennomgår en så formidabel endringen i løpet av 1900-tallet. I 1917 var dette i full gang.

Aarflot har nedlagt et omfattende arbeid med denne fremstillingen. Den er grunnleggende når det gjelder å forstå ikke bare Bispemøtet som sådan, men også styringsstrukturen i Den norske kirke under 1900-tallet, dens konfliktlinjer og som rom for kirkelig initiativ. Gjennom dette prismet kastes det også lys over viktige deler av norsk kirkelig i alminnelighet. Fremstillingen er klar og ryddig. Dessverre er noen navn galt stavet, blant annet denne anmelders. Dessuten er Norseth blitt til Nordseth og forveksles i en fotnote (158) med Kristin Norderval.

Bernt Torvild Oftestad

SØNDAGSTEKSTEN

Kjell Asgeir Skartseterhagen, Dag Øivind Østereng og Øystein I. Larsen

1. juledag

25. desember 2011

Prekentekest: Johannes 1, 1–14

Lesetekster: Ordsp 8,1–2.22–31; Hebr 1,1–6

Forarbeidet – dagen

Tenk etter om noe av dette skal innvirke på prekenen:

- Hvor mange gudstjenester var det dagen før, på julaften? – Og hvor mange var til stede på disse?
- Hvor mange forventer du i dag?
- Hvem er de?
- Hvordan gjøres det positiv forskjell på en vanlig høymesse og en høytidsgudstjeneste? – Er det noe samlende som gjelder for alle kirkeårets høytidsgudstjenester i denne kirken?
- Hvor viktig er det for liturg og kirke-musiker(e) å få fram høytidspreget?
- Hvordan kan det gjøres: Salmevalg. Bruk av stort Gloria. Bibelsk salme. Den nikenske trosbekjennelsen (synges?). Festtidens liturgiske musikk – ny musikk fra ny ordning. Høytidsvers. Fredslitani. Offerformål. Noe stedegeant?

Alt dette danner klangbunn for det «Ordet» som var i begynnelsen, og som trer fram i vår midte i dag. En sier at messesangen i gudstjenesten var gamle dagers høytaler – dvs. for å få ordet fram måtte det synges – ikke sies – da forsvant det i veggene. Akustikken lot ordet i stikken. Med sangen ble rommet en ordets bærer... Var Ordet i begynnelsen sang?

Tanker til teksten.

Den kan deles i fire avsnitt:

1–5: Ordet som skaper og frelser.

6–8: Vitnet Johannes.

9–13: Ordet kommer.

14: Ordet oppfattes – i hele sin fylde.

I motsetning til de andre evangelistene går Johannes til fundamentet for vår eksistens. Det passer godt å minne om betydningen av ordet eksistere – springe ut (jfr. ordet «sisterne»). Ordet frembringer (eksistens). Ordet eksisterer i begynnelsen, og alt eksisterer fordi det er en guddomssisterne. Kjærlighet fra Gud – eksisterer – like ut – som en kilde – klar og ren = Ordet. Her er det ingen fødselsfortelling, ingen slektstavle.

Johannesevangeliet burde vært den første boka i Det nye testamentet. *Be ReSHiT* og *En ARCHE* burdet ha innledet hver sin bibeldel. «I begynnelsen» burde ha vært i begynnelsen.

La oss assosiere litt til 1 Mos 1: Berkeley-universitetet har følgende tekst under sin logo (en åpen bok): «Let there be Light» – «bli lys» eller «det skal bli lys». Det vil si: La det bli lys over alt som er: Natur, geografi, kjemi og biologi, årsaksforhold, politiske sammenhenger, historiske epoker og tildragelser. La det bli lys – over alle forhold – fra «cellenes deling» til «motivasjonen bak attentatplanene på Hitler». Det er et utmerket motto for et universitet, og det er bemerkelsesverdig at det nettopp forekommer i en nasjon hvor kirke og stat er så adskilt som i USA. Det hadde vært litt av et motto for UiO: «Bli lys!»

Prologen er på en måte et svar på dette «bli lys», for i og med sendelsen av LOGOS så skjedde det: «Det ble lys.» (v 9) Ordet – Jesus Kristus – kaster lys over alt = det sanne lys. De gamle grekere tenkte tre tanker om ordet – logos:

- a) Ordet vi har sett og hørt.
- b) Tanken bak / forut for ordet.
- c) Tanken bak tanken bak / forut for ordet.

Hos Johannes knyttes ikke logos bare til en altgjennomtrengende verdensfornuft, men knyttes fast hos Gud. Ordet og Gud er adskilt, men samtidig kan det ene ikke tenkes uten det andre. Ordet var hos Gud – det hører hjemme der. Det blir menneske – kjøtt – det oppstår relasjon mellom Gud og Ordet. Hele Johannes-evangeliet utdyper denne relasjon mellom «Far» og «meg». Ordet føres – ordet er i munnen på en ordfører – noe sansbart oppstår og det oppfattes og skildres: som herlighet. Ordet er sansbart til stede; Vann blir til vin. De første fire versene handler om eksistens.

Ordets eksistens er åpent for alle. Ordet tro in-tro-du-ser(-es). Vitnesbyrdet til Johannes har dette siktet: å bringe mennesker til tro.

Han kom – han var – han ble tatt imot – han ga rett til å bli Guds barn. I julens sammenheng kan dette gi gode assosiasjoner. Den gavmilde Gud som deler seg selv med menneskene. Han ber om å bli mottatt. Han blir avvist. Der han derimot blir mottatt, deler han en gave til: Barnekåret.

Ordet som opptrer.

Ordet ble menneske – tok bolig – «vi» så det.

Johannes klarer å bringe Ordet ned på jorda. Hans ørneflukt i de første versende lander i boligen blant oss. Ørnen har landet. Den er blitt sett i flukten av Johannes, vitnet. Gud er blitt menneske og Gud fikk et ansikt blant menneskene – og det var ikke et ørneansikt men et menneskelig ansikt. «Gud med oss» = Immanuel- medmennesket. Ingen motmennesker kan lenger gjøre mottoet «Gud med oss» til sitt!

Vi møter her Bibelordet som trosbekjennelse. For Bibelordet er også Ordet. Guds ord blant oss er Ordet som opptrer i vår midte. Den korsfestede og oppstandne er sansbart til stede – stedet (den lokale kirke) – ved Ord og Sakrament. Ordet som var i begynnelsen – hos Gud

– ble menneske, og dette mennesket er hos oss nå – ved Ordet i vår munn og våre hjerter. Prologen er ikke bare et overordnet perspektiv på julens budskap – inkarnasjonen – men er framfor alt teologi om Ordet. Det ordet som alltid kommer til uttrykk i gudstjenesten, får første juledag sin bestemmelse: Det opptrer. Det Ordet som sitter i veggene – i bygget – inkorporert – blir levende idet vi mottar det og gir det et hjem i våre sinn: «Space» blir «Place».

Ordet har en opptredende egenskap – og kaller på vår bekjennelse. Språket i prologen er på en spesiell måte potent. Vi-subjektet i vers 14 kaller på vår deltakelse: Det er «vi» som så hans herlighet – og dette «Eg ser» kaller på vår deltakelse i verden på gudsrikets vegne. Det skal «bli lys» over alt og i verden. Verdens lys er Ordet.

Meningsforankring.

Ved å bruke ordet LOGOS så fanger evangelisten inn det store spørsmålet om livets mening. De store filosofer brukte jo LOGOS-begrepet om verdensfornuft, det som binder sammen alt i en sammenheng og mening. Johannes forankrer denne sammenheng i Kristus. Det er prologens tankerevolusjonerende budskap. Dette finner vi ikke av oss selv – det kommer til oss.

For alle pilegrimer som bryter opp for å vandre sin vei mot et hellig mål (den lokale kirke) for slik selv å finne retning og mål for sine liv, er prologen den viktigste følgesvenn og ledsager. Den kommer til oss og tar vår hånd. I prologens «vi» (vers 14) forankrer hver enkelt sin mening med livet. Tildragelser som skjer, har ingen mening i seg selv – det er bare i sammenheng med dette LOGOS at det får mening – gis mening – tas i mot. Jesus er selv mening og skaper mening. Vi mennesker som famlende søker mening i det meningsløse har i Jesus «vår beste venn».

Ordet kommer til oss – vi finner ikke fram selv. Så radikalt beskriver Johannes dette at det er snakk om å bli født av Gud. Ordet gir alle ting retning og mening og produserer sansbare avtrykk på vår dødsherjede jord. Nåde og sannhet – er hovedavtrykk. Alt som er virkelig, har en plass i Guds plan: Ordet gir oss retning, sammenheng og gjør oss levende som deler av

en helhet – samme hvor fragmenterte vi synes våre liv er. Det er dette som dypest sett ligger i ordet velsignelse. Jo, trosbekjennelsen har på en spesiell måte lovsangens karakter denne dagen:

*Herre, vi hyller deg som kom til jorden.
Barn Jesus, deg hører velsignelsen til.
Ordet ble kjød og bor i dag iblant oss.
Kom, tilbe ham Guds under: Vår Herre Krist!*
(NoS 49,4).

Josefs bekjennelse.

*Josef ber,
rører den nyfødte,
- stryker ham over hodet og
sier berørt til sin Gud:
Jeg tar deg på Ordet.
(ds)*

Velsignet Kristmesse!

KJELL ASGEIR SKARTSETERHAGEN
Sokneprest i Nittedal

2. juledag

26. desember 2011

Prekentekest: Matt 10,16–22

Lesetekster: Sal 86,11–17 og Apg 6,8–15

Stefanusdagen

Andredagene i høytidene er i ferd med å viskes ut. Andre påskedag og andre pinsedag feires stadig sjeldnere rundt om i norske menigheter, og det er for så vidt greit. Andredager og tredjedager ble til for at alle menigheter og sokn i sin tid skulle få feire høytidsdagene. I vår tid kan alle som vil, klare å komme seg til kirke på selve høytidsdagen, påskedag og pinsedag. Derfor blir det mindre naturlig å feire andredagene også. Det er allikevel en annen trend som fører seg inn i denne behandlingen av andredagene, en trend som ser ut til å ha smittet også over på andre juledag. Det er en sørgelig utvikling. Andre juledag er en selvstendig kirkedag i kirkeåret, en martyrdag til minne om ham som regnes som kirkens første martyr, Stefanus – en av de få helgendagene i vår kirkeårskalender i Den norske kirke, en viktig dag midt i julens fest og glede, der også menigheten blir minnet om at vi deler kår med ham som "... kom til sine egne, men hans egne tok ikke imot ham." Et kall til å la inkarnasjonen også inkarneres i våre liv og kropper, som Kristi etterfølgere og bekjennere.

Til teksten

Teksten til andre juledag har nå fått et tilleggsvers som det er glimrende har kommet med i sammenhengen. Tidligere begynte prekentekest i vers 17 med ordene: "Ta dere i vare for menneskene!" Nå har vers 16 kommet med som det innledende verset i sammenhengen, og det er både vesentlig og viktig. Og siden vers 16 er ny i tekstrekkesammenhengen, så vil jeg bruke litt plass til særlig tekstbemerkinger til dette verset.

Vers 16 åpner tekstavsnittet med oppmerksomhetsordet "Se!" (gr. *idou*) og kaller oss til særskilt oppmerksomhet. Dette ordet "Se!" er dessverre ikke med i Bibelselskapets oversettelser, verken i 1978/85 eller i 2011. Videre er det en sterk presisering av subjektet med eget selvstendig pronomen "jeg" (gr. *ego*) som understreker at det virkelig er Herrens vilje det som verbet uttaler, nemlig "... sender dere ut som sauer blant ulver." Det er mer enn en deskriptiv

beskrivelse av de faktiske forhold Jesus her gir; det er en aktiv handling som Herren gjør. *Han* sender sine disipler ut som sauer blant ulver.

Vers 16 understreker at hans "sauer" skal legge vinn på to ting i en slik situasjon. De skal være "kloke" (vise, forstandige, [sensible, forsiktede] av gr. *fronimos*) og de skal være "troskyldige" (rene, uskyldige, bokstavelig talt "ublandet", av gr. *akeraios*) – kloke som slanger og troskyldige som duer. Ordet som brukes i forbindelse med slangen, går på visdom, klokskap og forstand, men har også nyansen forsiktig, følsom, ettertenksom. Det er det samme ordet som Septuaginta brukes i Genesis 3,1, der vi har tradisjon for å oversette ordet med listig – "Slangen var listigere (gr. *fronimotatos*) enn alle ville dyr som Herren Gud hadde laget."

Bildet av den klokskapen som tegnes er derfor en ettertenksom, forsiktig, nøye vurderende – og i den forstand – listig klokskap.

Bruken av ordet "troskyldig" i oversettelsen er kanskje mindre heldig. Likeså bruken av ordet "enfoldig" som brukes i Norsk Bibel. Disse begrepene går i retning av å være litt *korttenkt, dumsnill, lettlurt, godtroende, enfoldig, blåøyd*. I så fall står det i sterk kontrast og motsetningsforhold til klokskapen som det ble oppmuntret til å vise like før. Den ettertenksomme klokskapen.

Jeg tror ordets mer bokstavelige mening hører hjemme i denne sammenheng, og det går i så fall på det som duen forbindes med som symbol i Bibelen, nemlig *renhet, hellighet, helhet*.

Skulle jeg gi en fortolkende oversettelse av vers 16, ville jeg oversatt verset slik: "*Se! Jeg sender dere ut som sauer inn i ulvenes midte. Derfor skal dere være ettertenksomt kloke, likesom slanger, og holde dere rene, likesom duer.*" Jeg tror denne oversettelsen kommer tett på meningen av dette verset.

Til prekenen

For de som har prekt i en årrekke er gleden over å få nye vers å preke over stor og kjærkommen. Ingen har for så vidt hindret i oss i å nevne et hvilket som helst vers i Bibelen, men det får allikevel en annen oppmerksomhet når det hentes inn i teksttrekkene og prekenteeksten. Denne andre juledag blir mitt prekenbidrag hovedsakelig en preken over det nye verset,

vers 16.

Å bli martyr, slik Stefanus ble det, er en virkelighet som den kristne kirke alltid skal være forberedt på, selv i tider hvor voldelig forfølgelse synes tilnærmet irrelevant. Vers 16 i prekenteeksten trener menigheten i å forstå sin posisjon i verden som sauer midt blant ulver. I en sånn situasjon krever det mye sindighet. Sindig klokskap er viktig, ikke minst i situasjoner der farer truer. Jesus oppfordrer derfor menigheten til å ha en nøktern og edruelig rasjonalitet omkring sin situasjon i verden.

Det andre han sier til menigheten er at den skal holde seg ren, være viet Herren, og i sin kamp og trengsel la det hellige livet ha forrang. Det innebærer også en troens og kjærlighetens naivitet som "... *tror alt, håper alt, tåler alt*" (Jfr. 1Kor 13,7).

Å være som slanger og duer handler derfor ikke om å være sleip og slu på den ene side, og dum og blåøyd på den andre, men å være *sindig klok* på den ene side og *hellig ren* på den andre.

Budskapet som Jesus trekker fram i teksten som følger er en advarsel mot mennesker. Selv mennesker som står oss aller nærmest, kan bli våre fiender, angivere og bødler.

Igjen opplever vi teksten som tatt ut fra en annen virkelighet enn vår egen. Men situasjonen er likevel ikke så spesiell at vi ikke kan forstå den. For eksempel opplever enkelte kristne fra muslimske land dette helt konkret også i dag, dersom de konverterer fra islam til kristen tro. Slik var det også for mange jøder som konverterte til kristen tro i urkirken, og evangeliet gjenspeiler en virkelighet som de første kristne kjente på kroppen. Dette var deres liv. Slik var deres virkelighet.

Et hovedpoeng i prekenen er det å dele kår med Kristus. Når Kristus og hans ord blir undertrykt, skal menigheten dele kår med Kristus og hans ord. Vitnesbyrdet skal tale gjennom våre liv og vår vilje til å stå fast i trengsel.

Carl Henrik Martling har i sin bok "Mitt i virkeligheten" (bd.1, s 46f) en god tredelt disposisjon som de ovennevnte poengene kan struktureres innenfor. Nemlig: 1) å lyde sannheten, 2) å lide for sannheten, 3) for å lede til sannheten.

Det er viktig å være *sindig klok* og *hellig ren* for å lyde sannheten. Det er like avgjørende å være *sindig klok* og *hellig ren* for å lide for sannheten.

Og den *sindige klokskapen* og den *hellige renheten* har som mål å vitne for og å lede mennesker til sannheten, Jesus Kristus, vår frelser i liv og død.

Prekenen må gjerne ende i de ordene av Jesus som teksten ender i, nemlig: *"Men den som holder ut til enden, skal bli frelst."*

Til gudstjenesten

Det finnes en del materiale fra de forfulgte søndag som gjerne må hentes inn andre juledag. Husk særlig på de forfulgte med konkrete navn og hendelser i forbønnen. La ellers julens toner og liturgiske festserie blande seg inn i feiringen av Stefanusdagen. Og fremfor alt: Ha nattverd! Vi er jo *communio sanctorum*.

Salmeforslag

Inngangssalme

43 v1-5 Her kjem me Jesus dine små

Hovedsalme

08 Ved krubba di, der vil eg stå

Før preken

38 Det hev ei rose sprunge

Etter preken

04 Djupaste mørker

Salme før nattverd

31 Jeg synger julekvad

Salme under nattverd

45 Mitt hjerte alltid vanker

Slutningssalme

80 Du Ord frå alle æver

DAG ØIVIND ØSTERENG
Prest

Nyttårsaften

31. desember 2011

Prekentekst: Joh 14,27

Lesetekster: Jer 29,10-14; 2 Pet 3,13-15a + 17-18

Betraktning

"'Da skulle din fred bli som elven.' (Jes 48,17-18)

Den som noen gang har stått ved elven Mississippi, forstår. Elven er så vid og mektig at du knapt kan se bredden på den andre siden. Den flyter stille og majestetisk. Den ser ut som et hav. Den er en elv. Hver sitrende dråpe er på vei mot storhavet. Hvem kan stoppe Mississippi på dens mektige ferd?

-En elv er et verb. Et menneske er også et verb. Jeg vil ikke være et fredelig adjektiv i en stanset livssituasjon. Jeg vil ikke lukke mine øyne og si at trengler ikke finnes.

- Jeg har ikke fred i verden. Jeg har fred i Ham. Fred som en elv. En levende fred! En fred som er som et verb. En fred som ble født påskedag morgen. Født gjennom lidelse, offer, død.

- Innerst i sinnet, der hvor jeg bare er et hjerteslag fra evigheten, vil jeg ha den fred som Jesus gir. En levende fred. Den han skapte ved sitt blod på korset. En fred som rekker ut sine hender og når meg. Og forsoner meg med Gud.

Ingen steder er dette klarere enn når nattverden deles ut:

'Fred være med dere!'

'Han er vår fred,' sier Paulus ganske enkelt. (Ef 2,14)"

Karsten Isachsen: Ro med gyldne årer. Oslo 1996. (Utdrag av en meditasjon over Jes 48,17-18)

Teksten

Jesu avskjedstale til disiplene går mot slutten, jfr. 14,31: Stå opp, la oss gå herfra. Selv om avskjedstalen fortsetter med de følgende kapitler, er dette avskjedsord før selve oppbruddet, som først beskrives i 18,1. Fredshilsenen kan jo brukes både når en kommer og når en bryter opp.

Ordet for fred, *shalom*, har en innholdsfylde som sprenger vårt ord fred og går ut over fravær av krig og ufred. Det hebraiske ord innebærer at noe er friskt, helt og ubeskadiget, et liv som er trygt og velbefinnende. Dette betegner

en hovedsak i Jesu gjerning for menneskene og Guds verden. Han var Fredsfyrsten som skulle komme (Jes 9,6–7; 52,7 og Luk 2,14). Hans fredsgjerning bygger på forsoning mellom mennesker og deres Gud. Ved sin død forsonte han menneskene med Gud og med hverandre (Ef 2,14ff). Når han uttaler fredssønsket, betyr det gjenopprettelse av det som er ødelagt. Hans fredssønne er mer enn gode ord; det er skaperord som "virker det de nevner", som kan skape forandring. Shalom er en realitet som han kan ta med seg eller la bli der (Matt 10,12–13). Han etterlater sin fred hos dem.

Disse fredssordene trenger inn i en verden der mottakerne er fylt av uro og angst (Joh 14,1f). Ordene om at han skal forlate dem, gjør dem redde og urolige. Ordene som brukes for å være opprørt og engstelig, brukes også om Jesus selv (11,33; 12,27 og 13,21). Jesus er ikke hevet over deres opplevelse av situasjonen, men han forsøker å forklare dem at det han nå går til, er nødvendig for å skape en fred som er mer enn en opplevelse av fred. Hans fred må derfor avgrenses i forhold til det andre kaller fred: Min fred er noe annet enn det man kan få andre steder. Dette er et gjennomgående trekk i Johannes-evangeliet: Jeg-er-stedene setter Jesusvirkeligheten opp mot alle falske erstatninger: Den gode hyrde er mer enn en leiekar (10,1ff), livets brød mer enn det Moses skaffet (6,32ff); jfr. det sanne lys (1,9), det sanne vintre (15,1).

Fordi Jesu ord er skaperord, er de mer enn fromme trøsteord. Han kan han tale angsten til rette: La ikke hjertet bli grepet av angst! (v 27c) Slik innledes hans avskjedsord (14,1f), og slik avsluttes de: En fred midt i trengsler (16,33).

Preken

Årets siste natt skal bære fram hovedoppslaget om FRED.

Vi skal avslutte et år som har satt merke i oss. Annus horribilis sa dronning Elisabet om et svart år i hennes regjeringstid. Vi har ikke hatt et år som bare har vært forferdelig. Dette året inneholdt samtidig den arabiske våren. Og 22/7 ga oss også grunnleggende bekreftelser på at ondskaper ikke bare har fått overtaket. Dette året gir også, som resten av livet, et blandet regnskap. Men det avslørte noe om at vår trygghet henger i en tynnere tråd enn vi liker å

vedgå – og ikke minst: Det skjer i vår egen midte.

Så har vi fått det påtrengende nært: Fred må være mer enn fredelighet. Fred må tåle virkeligheten slik den faktisk er. Det utfordrer oss til å tale sant om livet slik det virkelig er. Fred kan koste. Nobels fredspris kan måtte deles ut med en tom stol for prisvinnerne, de som ikke kan møte, fordi deres fredsarbeid har utløst fredens motkrefter. Fred kan koste. Det er nærliggende å spinne litt videre på den vakre meditasjonen som innleder dette bidraget. Freden kan være som den mektige og ustoppelige floden. Et mektig bilde. Men freden kan kanskje også være andre typer elv: Den dramatiske elva i juvet og den ustoppelige uthulende vannstrømmen som borer fjell og stein. Den kan være vann som koker i livsfarlige strømvirvler. Fred er virkelig verb, gjerningsord, som vi kalte det på skolen. Fred er dynamikk. Derfor kontrasterer Jesus: Hans fred er av et annet slag, og han plasserer den midt oppe i trengselstid og angst. Uro kan døyves og dempes med innholdet i en pilleeske, og alle som har trengt det, vet at det kan være nødvendig i våre liv. Samtidig måtte Jesus selv tåle å bli rammet av angst som piplet fram som blodsdråper. Han hadde vel ikke mistet freden, men hans fred måtte tåle også sinnets ufred – til og med den bunnløse angst for at Gud ikke var der: Min Gud, min Gud, hvorfor har du forlatt meg?

Nettopp fordi han selv har vært i gjennom dette punkt, får hans avskjedsord full tyngde. Hans formaning er bundet til Løftet: Jeg kommer til dere igjen. Det løftet har påskedag bak seg.

Prekensisse

En fred som tåler ufred

Påtrengende stillhet og festglad støy. Fred – noe annet enn stillhet. Jeg vil ha en fred som tåler ufred, hverdagsmas og livets trafikkstøy. Ikke bare pustehull av fredelighet.

En fred som tåler livets realiteter: F – for fattigdom, R – for redsel, E – for ensomhet, D – for død.

Gud dekker bord for meg like for mine fienders øyne (Sal 23). En fred som tåler ufred. Det er bare en ufred den ikke må tåle: Ufred med Gud. Når det er på plass, sier Han: Ikke

vær redd. Når vi går inn i neste år, går vi med ham som allerede har vært der (LK 19/89, s 546).

Gudstjenesten

Ovenstående vinkling kan understrekes med salmer som fremhever fred i kamp og trengsel.

”Å, Gud vårt vern i farne år, alt fremtidshåp vi vet, vær du vårt hjem i mens stormen slår/ og så i evighet!” NOS 757.

”Kvar finn eg vel fred/ når tankane tyngjer og lesser meg ned?/ For freistingar ofte meg dåra og dreiv/ og synder og sorger meg såra og reiv, så blodfaret synte der foten min gjekk, eg fred ikkje fekk.” Nos 471

”Tårnhøye bølger slår” med det gjentatte: ”Fred, det er jeg!” NOS 475.

ØYSTEIN I. LARSEN
Biskop em.

FRA BISPEDØMMERÅDENE OG KIRKEDEPARTEMENTET

TILSETTINGAR

Agder og Telemark bispedømme

Agder og Telemark bispedømmeråd har i møte 27. september 2011 gjort følgende tilsettingar:

Eckhard Graune er tilsett som sokneprest i Aust Nedenes prosti med Tvedestrand sokn og Dypvåg sokn som tenestestad.

Gunnar Trægde Pedersen er tilsett som sokneprest i Kristiansand domprosti med Voie sokn som tenestestad.

Begge har teke i mot stillingane.

Ny bok av Notto R. Thelle:

I *Juleevangeliet* kaster Notto R. Thelle nytt lys over sentrale motiv i fortellingen om Jesu fødsel.

Bibelfortellingen er i hånd-kalligrafert format og med illustrasjoner i gull-trykk.

Slik fremstår *Juleevangeliet* som et smykke, egnet til å brukes som adventskalender og ligge fremme gjennom Julehøytiden.

Boken er også velegnet som gavebok, ta kontakt med forlaget for kvantumsrabatter.

Kr 249,-

Kom forlag, tlf 40 40 88 88

post@komforlag.no

www.komforlag.no

Avsender:
Luther Forlag
Grensen 3
0159 OSLO

UTKOMMER annenhver uke på Luther Forlag og redigeres av professor Harald Hegstad (ansv.), fung. sokneprest Sunniva Gylver, universitetslektor Sjur Isaksen og prost Kristin Moen Saxegaard.
Redaksjonssekretær: Eyolf Berg

ALLE HENVENDELSER rettes til:

Luthersk Kirketidende v/Eyolf Berg
Luther Forlag
Grensen 3
0159 OSLO.
Tlf. 91 17 65 37.
E-post: redaksjon.lk@lutherforlag.no

INTERNETT: www.lutherskkirketidende.no

ARTIKLER OG LESERINNLEGG til Luthersk Kirketidende mottas med takk og sendes på e-post til ovenstående adresse.

Pris kr. 550,- pr. år for Norge. Utlandet kr. 750,- pr. år.
Abonnementet inkluderer Halvårsskrift for Praktisk Teologi (2 numre pr. år).
Kontonummer: 3000.14.73669
Abonnementet løper til det sies opp skriftlig (brev eller e-post).

ANNONSEPRISER

Det er muligheter for følgende 7 annonsemoduler i LK:

1. *1/2 kvartside* (Høyde 42 mm, bredde 61 mm) kr 750,- +mva
  2. *Kvartside* (Høyde 42 mm, bredde 127 mm) kr. 1000,- +mva
  3. *Halvside* (Høyde 177 mm, bredde 61 mm) kr. 2000,- +mva
  4. *Halvside* (Høyde 85 mm, bredde 127 mm) kr. 2000,- +mva
  5. *3/4 side* (Høyde 130 mm, bredde 127 mm) kr 2500,- +mva
  6. *Helside* (Høyde 177 mm, bredde 127 mm) kr. 3000,- +mva
  7. *Dobbelside* (Høyde 177 mm, bredde 2x127 mm) kr. 5000,- +mva
- Overstående priser gjelder s/hv-annonser. Tillegg for farger: kr. 1500,- +mva

ISSN 0332-5431

